

ARŞİV BELGELERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILMASINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN ADAYI GÖRÜŞLERİ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Ayşe SEYHAN¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Çayeli Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, ayse.seyhan@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1741-4878.

Geliş Tarihi: 09.12.2019 Kabul Tarihi: 23.12.2019

Öz: Araştırmanın amacı sosyal bilgiler dersinde arşiv belgesi kullanılması etkinliğinin öğretmen adaylarının öğrenmelerine etkisini ve sürece yönelik deneyimlerini tespit etmektir. Çalışma grubunu amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabılır durum örnekleme ile seçilen 34 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni ile yürütülen araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ve uygulama dokümanlarından elde edilmiştir. Veriler içerik analizi ve doküman inceleme ile çözümlenmiştir. Araştırma bulguları uygulanan etkinliğin katılımcıların sosyal bilgiler dersinde arşiv belgesi kullanılması konusunda öğrenmelerini olumlu etkilediğini göstermektedir. Sosyal bilgiler dersinde arşiv belgelerinin kanıt olarak kullanılmasının öğrencilere nesnel ve güvenilir bilgi sağlayarak onların bilgi üretmelerine imkân verdiği, öğrencilerin dönemin siyasi, sosyal ve kültürel özelliklerini dikkate almalarını ve objektif bir şekilde değerlendirmelerini sağladığı anlaşılmaktadır. Kavram öğrenmeyi kolaylaştırdığı, öğrencilerde birçok beceri ve değer geliştirilmesinde etkili olduğu belirlenmektedir. Ayrıca arşiv belgelerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılması için kazanım, beceri ve değerlere uygun belge seçilmesi, belgelerin öğrencilerin yaşına, ilgisine göre sadeleştirilip düzenlenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kanıt kullanma, arşiv belgeleri, sosyal bilgiler öğretimi, öğretmen adayları

PROSPECTIVE TEACHERS' VIEWS ON THE USE OF ARCHIVE DOCUMENTS IN SOCIAL STUDIES

Abstract:

This research aimed to determine activities such as the effect of the using of archive documents in social studies course on the prospective teachers' learning and experience related to the process. The study group consists of 34 prospective teachers selected by one of the purposeful sampling methods, easily accessible case sampling. The data of the study carried out with the phenomenology method were obtained through a semi-structured interview form and application documents. The data were analyzed by content analysis and document analysis. The findings of the research indicate that the activity which was applied affected the participants' learning positively about using archive documents in social studies course. It is understood that the use of archival documents as evidence in social studies course enables students to produce knowledge by providing objective and reliable knowledge, allowing them to take into account the political, social and cultural characteristics features of the period and evaluate them objectively. It has been determined that by simplifying the concept learning it can be effective in the improvement of many skills and values on the students. In addition, it is understood that in order to use the archive documents in the social studies course it is necessary to choose appropriate documents for the acquisition, skills and values, and must be simplified and organized the documents according to the age and interest of the students.

Keywords: Using evidence, archive documents, social studies teaching, prospective teachers.

Giriş

Sosyal bilgiler dersi, sosyal bilimlerin çeşitli disiplinlerinin bilgi, beceri, değer ve kavramlarının disiplinler arası uygulamalarını içeren, eleştirel düşünme, problem çözme ve katılımcı becerileri gelişen ve demokratik kararlar alabilen etkin vatandaş yetiştirme programıdır (National Council for Social Studies [NCSS], 2020). Aynı zamanda bireylerin bilgi, beceri ve değer kazanmalarını amaçlanmaktadır. Teknolojik, bilimsel ve sosyal gelişme ve değişimler bireyden beklenen davranışları değiştirmektedir. Çağımızda bilginin öğrenilmesi değil birey tarafından eleştirel ve yaratıcı düşünmesi, problem çözmesi ve öğrenmeyi öğrenmesi için araç olarak kullanılması ön plana çıkmıştır (Trilling ve Fadel, 2009; Kylonen, 2012). Bu değişimlere paralel olarak öğretim

programları, öğretim yöntem ve teknikleri geliştirilmekte ve yenilenmektedir. Günümüzde bireylerin toplumsal yaşama hazırlanmaları, var oluşlarını gerçekleştirmele-ri için öğrenme sürecinde kazandıkları deneyimleri çevreleri ile etkileşime geçerek kullanmaları ve kendi öğrenme deneyimlerini yaşamaları gerekmektedir (Gömlüksiz ve Cüro, 2011). Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini yapılandırılmaları ve kendi öğrenme deneyimlerini yaşamaları için derslerde kanıt kullanmaları önem arz etmektedir. Kanıt kaynaklarda çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde (TDK, 2018) "kanıt" bir şeyin doğruluğu ve gerçekliği konusunda kanaat verici belge, delil, iz ve argüman'dır. Carr (2002)'a göre "kanıt" geçmişten gelen, var olan ve bir yorumu desteklemek üzere kullanılan izler'dir. Tarihsel kanıt, olaya yaşandığı dönemde şahitlik eden kimseler tarafından oluşturulan ve tarihi bilgi veren malzeme, geçmişten kalan kalıntı veya izlerin sorgulanması yoluyla elde edilen, tarihin beslendiği kaynaklardır (Kütükoğlu, 1994). Lee, (2005) ve Levesque, (2008) tarih kanıtlarının ancak sorgulama yoluyla değerlendirildiklerinde tarihsel kanıt olabileceklarini belirtmektedirler. Tarihinin zihninde geçmişin yeniden yapılandırılması için kanıtların seçilmesi yorumlanması ve yeniden oluşturulması gerekir (Carr 2002).

Eğitim öğretimde kanıt kullanımının öneminin artması ile "Kanıt temelli öğrenme" kavramı ortaya çıkmıştır. Kanıt temelli öğrenme Dilek ve Yapıcı (2008) tarafından "tarihi bir eser, resim, fotoğraf, eşya, belge, yazılı, sözlü kaynakların niye, nasıl, ne zaman yapıldığına ve bunların geçmişte yaşayan insanların hayatlarını ne ölçüde etkilediğine veya onlar için ne anlam ifade ettiğine dair sorgulama yoluyla yapılan bir öğretim modeli" olarak tanımlanmıştır. Sosyal bilgiler öğretiminde öğrencilerin bir sosyal bilimci gibi bilimsel süreçleri kullanarak kanıtları sorgulamaları ve bilgi üretmeleri beklenmektedir (Wineburg, 2004). Öğrencilerin bir sosyal bilimci gibi öğrenmeleri için farklı kaynakları eleştirel analize tabi tutmaları doğru ve çelişkili bilgileri ayırt ederek çıkarım yapmaları ve tarihsel bakış açılarına göre değerlendirip yorumlamaları gerekir (Lee, 2005). Aynı zamanda öğrenciler öğrenmede aktif rol alıp tarihsel kaynakları ve eserleri inceleyerek olayın geçtiği dönemin insanların düşünüp hissettiklerini ortaya koymalıdır (Cooper, 1995).

Öğrenciler tarihsel kanıtları sorgulama, eleştirme ve çıkarım yapabilmeleri için öncelikle tarihsel düşünme becerilerini kazanmalıdır (Seixas, 1996; Wineburg, 2004). Tarihsel düşünme; kaynak bulma, bağlamlaştırma, tarihsel empati, çoklu bakış açısı, tarihsel önem, metin okuma ve analiz etme, metnin doğruluğunu belirleme gibi birtakım yöntemlerle bilginin işlenmesini ve buna göre tarihsel çıkarım yapılmasını içeren bir süreçtir (Wineburg, 1991; Seixas, 1996; Lee, 2005; VanSledright; Limon, 2006). Tarihsel düşünmenin gerçekleştirilmesi tarihi olay ve olguların bağlamsallaştırılmasına bağlıdır (Lee, 2005).

Carr (2002), "tarihçi, üzerinde çalıştığı olaya kendi gününün gözlerinden bakarsa ve geçmişin sorunlarını bugünün sorunlarını çözmek için incelerse bugünün amaçla-

rına hizmet eder” demiştir. Olayın koşul, zaman, mekan ve düşünme yapısına uygun olarak değerlendirilmesi olan bağlamsallaştırma ancak tarihsel empati becerisinin kazanılması ile yapılabilmektedir. Tarihsel empati, tarihi olay ve olguları döneminin felsefi düşüncesi, inançları, tutumları, değerleri ve dünya görüşleri ile kendi koşulları çerçevesinde değerlendirme, geçmişte yaşamış insanların durumlarını onların gözüyle anlama ve açıklama becerisi anlamına gelir. Olay ve olgular arasında ilişkilere bakarken veya olaylar değerlendirilirken olayın bağlamsallaştırılması ile olay veya olgunun birçok faktöre bağlı olduğu ve birçok sonuç getirdiği açıklanmalıdır. Olay ve olgunun birçok faktöre bağlı olduğu ve birçok sonuç getirdiğinin belirlenebilmesi farklı kanıtların analiz edilmesi ve karşılaştırılması ile geliştirilebilecek bir düşünce yapısıdır (Seixas, 1994b; Lee, 2005).

Araştırmalarda tarih konularının öğretiminde kanıt kullanımının birçok faydası olduğu belirtilmektedir. Derslerde kanıt kullanma öğrencilerin bilgileri hatırlama düzeylerini artırmayı, öğrendikleri kavram ve stratejileri hayata aktarmalarını sağlar. Bu öğrenciler farklı bakış açılarını, kaynak güvenilirliği dikkate alarak tarih yorumlarını birçok kanıtla destekleyebilirler (Lee, 2005). Tarihsel düşüncüyü kazanamayan öğrenciler ise tarihsel bilgiyi tartışmaktan ve oluşturmaktan kaçınmaktadır. Bu öğrenciler okudukları ve duyduklarını gerçek ve güvenilir bilgi olarak kabul etmektedir. Olayların sebep ve sonuçları arasında doğrusal bir ilişki kurmaktadır (De La Paz, 2005; Lee, 2005; Lee ve Shemilt, 2003; Seixas, 1994a). Kanıt kullanma öğrencilerin bir metnin kaynağını, yazarını bulma, farklı kaynakları kullanma, karşılaştırma, kaynakların doğruluk ve güvenilirliğini denetleme becerileri kazandırırken diğer taraftan olayların bağlamsal bilgisini kullanmalarını sağlar. Kanıt kullanan öğrenciler tarih bilgisinin değişmez gerçek olmadığını, değiştirilmiş veya yorumlanmış bilgiler olduklarını anlarlar (Wineburg, 1991). Farklı tarihsel kaynakları karşılaştıran öğrenciler onların yazarlarının bakış açılarının önyargılarına bağlı olduğunu fark ederler (Lee ve Ashby, 2000). Böylece kanıtı analiz ederek farklı yaklaşımları görme ve yorumlama becerilerini geliştirirler (Ata, 2002; Tangülü ve Çıdacı, 2016). Öğrencilerin çelişkili tarihi olayları tartışmaları ve olaya ilişkin yorum getirmeleri onların tarihsel fikir yürütme stratejilerini geliştirir (Stahl, Hynd, Britton, McNish ve Bosquet, 1996).

Öğrenciler soyut tarih kavramlarını anlamada, örneklendirmede, kavramları birbirleriyle ve günlük hayatla ilişkilendirmede zorlanmakta, kavram kargaşası veya kavram yanılgısı yaşamaktadır (Seyhan, 2017). Sosyal bilgiler dersinde arşiv belgesinin kanıt olarak kullanılması kavram öğrenmeyi kolaylaştırır. Çünkü arşiv belgelerinde tarih kavramları yaşanan dönemde kullanıldığı şekliyle açıklanmaktadır. Öğrenciler bu sayede kavramı o dönemde kullanıldığı şekliyle öğrenir. Kavramı doğru öğrenme geçmiş olayların doğru yorumlanması sonucunu getirir. Böylece öğrenciler yazılı tarihlerin geçmiş olayların yorumu olduğunu fark eder. Aynı zamanda geçmişte yaşayan insanların hayatları ile doğrudan temas kurar (Ata, 2002).

Kanıt değerlendirme aktif bir şekilde çalışmayı, düşünme becerilerini kullanmayı ve kişinin bilgiye kendisinin ulaşmasını gerektirdiği için öğrencilerin hem hayal

güçlerini geliştirir hem de olaylara çok yönlü bakmalarını sağlar (Fines, 1996). Öğretmen tarafından dayanakları verilmeden tarih konularının sunulması öğrencilerde sadece şahitlik durumu oluşturur. Gerçek öğrenme gerçekleşmez (Safran ve Köksal, 1998). Öğrenciler tarih konularını öğrenmekte zorlandıkları için ezbere yönelirler. Bu durum öğrencilerin dersten sıkılmalarına ve tarih konularını sevmemelerine neden olur (Kaya ve Güven, 2012). Ayrıca öğrencilerin derse ilgisinin azalmasına ve öğrenciler de düşünme tembelliğinin gelişmesine sebep olur. Kanıt kullanma öğrencilerin ilgisini derse çekerek onların daha iyi öğrenmesini sağlar (Ata, 2002). Öğrenciler inceledikleri belgeler ile ders kitaplarında anlatılanlar ve öğretmenlerinin anlattıklarını ilişkilendirir. Böylece konular onlar için anlamlı hale gelerek kalıcı öğrenme gerçekleştirirler (Işık, 2011). Kanıtın tarihi olayın hikayesi olmayıp somut bir tespiti olması ona öğretimde laboratuvar görevi yüklemektedir. Öğrenciler kanıtları incelerken önceki bilgilerini kullanma ve zihinsel etkinlikler yürütmek zorunda kalır. Bireysel veya grup olarak birer sosyal bilimci gibi bilgi üretme imkanı bulurlar (Akbaba, 2005).

Yapılandırmacı anlayış doğrultusunda geliştirilen sosyal bilgiler öğretim programı ile öğrencilerin farklı kanıtlar üzerinde birer sosyal bilimci gibi çalışmaları, kanıt kullanma ve kanıta dayalı akıl yürütme becerilerinin geliştirilmesini beklenmektedir. Programın özel amaçlarında öğrencilerin “doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilme”, “eleştirel düşünme becerisine sahip olma”, “farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirleme”, “değişim ve sürekliliği algılama”, “bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma”, “bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetme” gibi becerileri kazanmaları amaçlanmıştır. Programın dikkat edilmesi gereken hususlar kısmında “Öğrencilere, sosyal bilimcilerin (coğrafyacının, tarihçinin vb.) kullandıkları bilimsel yöntemler sezdirilmelidir” ifadesi yer almaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018).

Sosyal bilgiler dersinde kanıt kullanılması ile ilgili öğrenci ve öğretmen görüşlerinin alındığı Dilek ve Yapıcı, 2008; Özbaş, 2010; Dönmez ve Altıkulaç, 2014; Güvenbaş, 2013), öğrencilerin mevcut kanıtlardan yola çıkarak ve bir sosyal bilimcinin izlediği yolları kullanarak bilimsel bilgi ürettiği (Davies, 1999), öğrencilerin üst düzey düşünme, karar verme, kanıta dayalı akıl yürütme, değişim ve sürekliliği algılama (Bozkurt, 2018) tarihsel düşünme ve tarihsel empati becerilerini geliştirdiği (De La paz, 2005; Bozcan, 2002; Altıkulaç ve Gökçaya, 2014; Kıcı, 2007; Vansledrigh, 2000) ve öğrencilerin başarılarını artırdığı ve derse karşı tutumlarını geliştirdiği (Balkaya, 2002; Doğan, 2007; Doğan, 2008a; Alabaş, 2007; Doğan, 2008b; Işık, 2008; Işık, 2011; Acar, 2013; Keskin, 2013; Çıdacı, 2015; Seyhan, 2018) sonuçlarını ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Tarih konularının öğretiminde kullanılacak; otobiyografi, resmi yayın, parlamento konuşmaları, mektup, tutanak, günlük, arşiv belgesi, yerel yönetim kayıtları gibi birçok kanıt bulunmaktadır. Osmanlı Devleti’nden günümüze kalan ve araştırma konusu olan arşiv belgeleri; Tapu Tahrir Defterleri, Şerhiye Sicilleri, Mühimme Def-

terleri, Ayniyat Defterleri, Avârihzane Defterleri, Cizye Defterleri, Ahkâm Defterleri, Temettuât Defterleri, Layihalar, Salnameler gibi çok geniş bir yelpazede olan kaynaklardır (Kütükoğlu, 1994). Bu defterlerden Türklerle birlikte birçok milletin tarihlerinin yazılmasının yanında devletin siyasi, mali, askeri özellikleri ile idari, eğitim, sağlık, kültür, ekonomi, ziraat, ticaret, din, nüfus yapısı, üretim biçimleri hakkında birçok bilgi elde edilebilir (Binark, 1994). Sosyal bilgiler ve tarih derslerinin birçok kazanım, beceri ve değerine yönelik ders materyali ve çalışma kağıdı geliştirilebilir. Öğretmenlerin arşiv kaynaklarından ders materyali geliştirebilmeleri için ciddi bir arşiv bilgisine, kanıt kullanımına uygun ders materyali geliştirme ve değerlendirme becerilerine sahip olmaları gerekir. Ancak öğretmenler arşive gitmeden bazı web sayfaları ile arşiv belgelerinin transkripsiyonu ve değerlendirmesini konu edinen tezlerden ders programlarındaki kazanımlara uygun ders materyali geliştirebilirler (Seyhan, 2018). Roman, hikaye, destan, biyografi, hatırat vb. kaynaklar ile Cumhuriyet tarihinden bir kısım arşiv kaynaklarının sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkilerinin araştırıldığı çalışmalar mevcutken Osmanlı arşiv belgelerinden yararlanılarak ders materyali geliştirilmesi ve kullanılmasına ilişkin yapılan araştırmaların yetersiz olduğu göze çarpmaktadır. Bu araştırmada sosyal bilgiler dersinde arşiv belgesi kullanılması etkinliğine katılan öğretmen adaylarının deneyimlerinin onların öğrenmelerini nasıl etkilediği ve sürece yönelik deneyimlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki sorularına cevap aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler dersinde arşiv belgelerinin kullanılmasının önemine ilişkin uygulama öncesi ve sonrası öğretmen adaylarının görüşleri nasıldır?
2. Sosyal bilgiler dersinde arşiv belgelerinin kullanılmasının beceri geliştirmede etkisine ilişkin uygulama öncesi ve sonrası öğretmen adaylarının görüşleri nasıldır?
3. Sosyal bilgiler dersinde arşiv belgelerinin kullanılmasının değer kazandırmada etkisine ilişkin uygulama öncesi ve sonrası öğretmen adaylarının görüşleri nasıldır?
4. Sosyal bilgiler dersinde arşiv belgelerinin kullanılmasının kavram geliştirmede etkisine ilişkin uygulama öncesi ve sonrası öğretmen adaylarının görüşleri nasıldır?
5. Sosyal bilgiler dersinde arşiv belgelerinin kullanılmasında dikkat edilmesi gereken hususlara ilişkin uygulama öncesi ve sonrası öğretmen adaylarının görüşleri nasıldır?
6. Sosyal bilgiler dersinde arşiv belgelerinin kullanılmasına ilişkin öğretmen adaylarının önerileri nelerdir?

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomonoloji) deseni ile yürütülmüştür. Nitel araştırmanın en temel yaklaşımı olan olgu bilim; bir fenomenin (olay, durum ya da kavramın), bir ya da daha fazla bireyin deneyimleri açısından tanımlanmasıdır (Christensen, Johnson ve Turner, 2015). Olgu bilimin kurucusu oldu-

ğu savunulan Husserl; bilimin kaynağını, araştırmayı ve her günkü yaşamın 'garanti edilmiş' sayılıtlarını (sağduyuları) sorgulamakla ilgilenmiş; bunu, kendimizi dünyayı algılama biçimimizden bağımsız tutarak yapabileceğimizi belirtmiştir (Balcı, 2013). Olgu bilim araştırmasına konu edilen fenomenin özünün tüm doğallığıyla anlaşılması için araştırmacının, ön yargılarını ve varsayımlarını parantez içine alması (epoche), yani kendisini bir kenara bırakması esastır (Merriam, 2013). Günlük yaşantıda olay, durum ya da kavramlarla çeşitli biçimlerde karşılaşılsa da bu olguların tam anlamıyla algılandığı söylenemez. İşte olgu bilim, bireye tamamıyla yabancı olmamakla birlikte bireyin tam olarak anlamını kavrayamadığı olguları araştırmak için uygundur. Örneğin sıklıkla karşılaşılan "okulda başarısızlık" konusuyla ilgili çeşitli araştırmalarda başarısızlığın değişkenlerle ilişkisi ya da başarısızlığa neden olan faktörler sıklıkla incelenmiştir. Ancak başarısızlığın öğrenci yaşamında ne anlama geldiği, öğrencinin çeşitli ilişkilerini (arkadaş, aile gibi) nasıl etkilediği, öğrenci yaşamında ne tür sorunlara neden olduğu gibi konularda yeterli düzeyde bilgi sahibi olunmayabilir. Olgu bilim desenindeki bir çalışma ise bu tür konulara odaklanarak başarısızlığın çeşitli açılardan ne anlama geldiğini ortaya çıkarmayı amaçlayabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu 2018-2019 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü'nde öğrenim gören 14 erkek, 20 kız olmak üzere 34 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabılır durum örnekleme kullanılmıştır. Onwuegbuzie ve Collins (2007) tarafından bu örnekleme; çalışmaya katılacak kişi ya da gruplara kolaylıkla ulaşılmasına ve katılımcıların çalışmaya gönüllü olarak katılım göstermesine dayanmaktadır. Bu yöntemde araştırmacıya yakın ve erişilmesi kolay olan bir durumun seçilmesi araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışma kapsamında, araştırmaya dâhil edilen öğretmen adaylarına ulaşma bakımından kolaylık ölçütü ön plana alındığı için kolay ulaşılabılır örnekleme tercih edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ve uygulama dokümanlarından elde edilmiştir. Alan yazındaki bilgiler doğrultusunda geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu, araştırmada iç geçerliliği sağlamak için iki alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanları soruların anlaşılır olup olmadığı ve ele alınan araştırma konusunu kapsayıp kapsamadığını belirlemişlerdir. Uzmanlardan alınan dönütlere göre düzenlenen form araştırma dışındaki öğretmen adaylarına uygulanarak soruların istenilen verileri sağladığı ve 30 dakikada cevaplanabildiği kanısına varılmıştır. Ayrıca veri aracı olarak öğretmen adaylarının uygulama boyunca geliştirdikleri materyallerde kullanılmıştır.

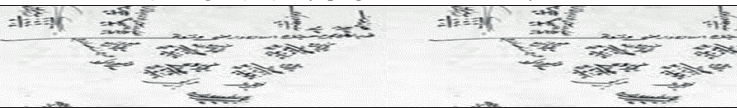
Uygulama Süreci

Araştırma konusuna karar verildikten sonra yapılacak etkinlikler araştırmacı tarafından hazırlanarak uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda etkinliklere son şekli verilerek uygulamaya geçilmiştir. Araştırma 15.10.2018 tarihinden 19.11.2018 tarihine kadar 5 hafta 2 ders saati olarak devam etmiştir. Araştırma sürecinde yapılan çalışmalar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Süreci Amaç ve Uygulamalar

Hafta	Amaçlar	Etkinlik-Uygulama
1. Hafta	Arşiv belgelerine erişim	Arşiv belgelerinin tanıtımı yapıldı
	Arşiv belgesi çeşitleri ve içerikleri	Arşiv araştırması-belgelere erişim incelendi
	Belge içeriklerinin sosyal bilgiler dersi ile ilişkisi	Mühimme Defterleri, Ahkam Defterleri, Ayniyat Defterleri, Şeriye Sicilleri, Cizye Defterleri, Tapu Tahrir Defterleri, Avânzhanе Defterleri, Temettuat Defterleri, Layihalar ve Salnamelerin içerikleri incelendi
2. Hafta	Belge içeriklerinin kazanımlarla eşleştirilmesi	Sosyal bilgiler dersi kazanımlarına uygun arşiv belgesi içerikleri belirlendi
	Belge içeriklerinin becerilerle eşleştirilmesi	Sosyal bilgiler dersi becerilerine uygun arşiv belgesi içerikleri belirlendi
	Belge içeriklerinin değerlerle eşleştirilmesi	Sosyal bilgiler dersi değerlerine uygun arşiv belgesi içerikleri belirlendi
	Bir konuya ilişkin farklı kaynakların kullanımı	Bir konuya ilişkin farklı arşiv belgeleri karşılaştırıldı
3. Hafta	Belgelerden ders materyali üretme	Arşiv belgelerinden geliştirilebilecek çalışma yaprağı çeşitleri tasarlandı
	Belgelerden ders materyali üretirken dikkat edilmesi gerekenler	Arşiv belgelerinden ders materyali geliştirirken dikkat edilmesi gereken hususlar incelendi
	Arşiv kanıtlarının sorgulaması	Arşiv belgelerinin içerikleri kanıt değerlendirme yolu ile sorgulandı
4. Hafta	Örnek çalışma yaprağı geliştirme	Araştırmacı arşiv belgelerinden örnek çalışma yaprağı hazırladı
	Örnek ders planı geliştirme	Araştırmacı kanıt temelli öğrenmeye uygun örnek ders planı geliştirdi
5. Hafta	Çalışma yaprağı geliştirme	Katılımcılar arşiv belgeleri içeriklerini kullanarak sosyal bilgiler konularına uygun çalışma yaprağı geliştirdiler
	Plan ve çalışma yapraklarının sunumu	Katılımcılar geliştirdikleri ders planı ve çalışma yapraklarını sundular Sunum yapan katılımcının materyali üzerinde diğer katılımcılar tartıştı

Her hafta dersten sonra katılımcılar konuyla ilişkili verilen görevleri yerine getirmişlerdir. Bunun için her dersin sonunda katılımcılar ders planı ve çalışma yaprağı geliştirme süreci evde de devam ettirmişlerdir. Sonraki derste yaptıkları çalışmalarını kontrol ettirerek yeniden düzenlemişlerdir. 7.sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanı için arşiv belgesi içeriği ile geliştirilen bir “Ekonomik ve Sosyal Analiz” adlı çalışma yaprağı örneği aşağıda sunulmuştur.

Arşiv belgesi çalışma yapıları "Ekonomik ve Sosyal Analiz"				
				
Hane: 52, Numara: 88, Hafız Hüseyin Efendi		Hane: 4. Fatıma Hatun ve Havva Hatun		
1256 Senesi Vergisi 221 Guruş 2 Para		1256 Senesi Vergisi 325 Guruş 33 Para		
Tarla-----306 kile 3140 guruş		Tarla-----551 kile 11020 guruş		
Mezru-----259 kile		Mezru-----460,5 kile		
Hali-----47 kile		Hali-----90,5 kile		
Bağ-----4 dönüm 3150 guruş		Kasabada bir bab bağçıvan bağçesi---8 dönüm 800 guruş		
Bostan tarlası -----4 dönüm 1200 guruş		Berber dükkanı----- 1 bab 500 guruş		
Çarşuda açıcı dükkanı -----1 bab 1000 guruş		Demirci dükkanı----- 1 bab 1250 guruş		
Nalband dükkanı-----1 bab 700 guruş		Duhancı dükkanı-----1 bab 1200 guruş		
Mağaza-----1 bab 300 guruş		Tüfenççi dükkanı-----1 bab 400 guruş		
Bargir-----1 re's 400 guruş		Bezirhane ve bakkal dükkanı 2 bab 3000 guruş		
Karasığır ineği-----4 re's 350 guruş		Kürkçü ve bakkal dükkanı-----2 bab 2000 guruş		
		Saman mağazası-----1 bab 500 guruş		
		Ağnam-----30 re's		
		Bargir-----1 re's 50 guruş		
		Merkeb-----1 re's 50 guruş		
		Karasığır öküzü-----re's 750 guruş		
Mezruatı (1256)		Mezruatı (1256)		
<i>Hınta</i>	<i>Necibde</i>	<i>39 Kile</i>		
<i>Alaf</i>	<i>Ibrahimde</i>	<i>8 Kile</i>		
			<i>Kasabadan Ibrahim</i>	<i>2,5 Kile</i>
			<i>Kasabadan Mehmed</i>	<i>8 Kile</i>
			<i>Kasabadan Diğer Mehmed</i>	<i>20 Kile</i>
			<i>Tarlanın Müste'ciri Emin</i>	<i>140 Kile</i>
			<i>Kasabadan Mehmed</i>	<i>8 Kile</i>
			<i>Kasabadan Diğer Mehmed</i>	<i>20 Kile</i>
			<i>Mersum Emin Ağa</i>	<i>150 Kile</i>
			<i>Şayir</i>	<i>Mersum Emin Ağa</i>
			<i>Keten</i>	<i>Mersum Emin</i>
			<i>Fiğ</i>	<i>Mersum Emin</i>
Oğlunun ticaretinden-----	1000 guruş	Bağçıvandan-----	120 guruş	
Bağlardan-----	185 guruş	Çifilik icarı-----	950 guruş	
Bostandan-----	100 guruş	Dükkanlardan-----	750 guruş	
Çakmaklı'daki tarlalardan-----	490 guruş	Saman mağazası ve hani icarı-----	340 guruş	
Dükkanlardan-----	225 guruş			
Kıymeti emlak 9490 guruş	Temettüatı 2000 guruş	Kıymeti emlak 20670 guruş	Temettüatı 2160 guruş	
Kıymeti hayvan 750 guruş	Yekun kıymet 12240 guruş	Kıymeti hayvan 850 guruş	Yekun kıymet 23680 guruş	
Kaynak. " 19.yy Büyükçekmece'sinin Temettuat Defter..." (Şahin, 2012).				
1. Yukarıda Osmanlı Devleti Temettuat defterinde kaydı bulunan iki çiftliğe ait emlak, arazi, hayvan vb. sayımı bilgileri yer almaktadır. Tablodan yararlanarak istenilen bilgileri aşağıdaki çizelgeye yazınız.				
Tarım	Meslek	Hayvan	Ölçü birimi	Para birimi
2. Belgede bilmediğiniz kavramların anlamını araştırıp, varsa günümüzde kullanılan karşılıklarını yazınız.				
Kavram	Anlamı	Kavramın güncel karşılığı		
Bezirhane	Keten tohumu işlenen işletme	---		

Aşağıdaki soruları metne göre cevaplayınız.		
3. Çiftliklerde emlak, arazi, hayvan vb. sayımların yapılma sebepleri neler olabilir?		
.....		
.....		
4. Yukarıdaki belgelere göre çiftliklerin ödedikleri vergi miktarlarının farklı olma sebepleri nelerdir?		
.....		
.....		
5. Günümüzde bu vergilerden hangileri geçerlidir?		
.....		
.....		
6. Belgede yer alan zirai ürünlere göre bu yer Türkiye’de hangi bölgesinde yer alabilir?		
.....		
.....		
7. Günümüzde bu mesleklerden hangileri devam etmektedir? Devam eden mesleklerin yaptıkları işler nelerdir?		
.....		
.....		
8. Yukarıdaki belgelere göre bu çiftçiliklerde yaşayan insanların sosyal ve ekonomik yaşamları hakkında neler söylenebilir?		
.....		
.....		
.....		
.....		

Verilerin Analizi

Araştırma verilerini toplamak amacıyla hazırlanan açık uçlu soru formu uygulama öncesi ve sonrasında çalışma grubunu oluşturan öğretmen adaylarına uygulanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bunun için birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenerek yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışma kapsamında araştırmacı tarafından oluşturulan kodlardan yola çıkılarak bu kodları kapsayan temalara ulaşıldığı için tümevarımsal içerik analizine başvurulmuştur.

Nitel araştırmalarda verilerin analizinin güvenilirliği iki farklı kişinin birbirinden bağımsız olarak yapılan analizine bağlı olduğu için araştırmadan elde edilen veriler araştırmacı ve alanda doçent ünvanına sahip ikinci bir araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlanarak analize tabi tutulmuştur. Bu süreçte görüş birliği ve görüş ayrılığı olan kodlar belirlenmiş ve Miles ve Huberman (2016) tarafından ortaya konulan güvenilirlik formülü kullanılarak kodlayıcılar arasındaki uyum katsayısı hesaplanmıştır. Uyum yüzdesi birinci soruda .78, ikinci soruda .80, üçüncü soruda .77, dördüncü soruda .82, beşinci soruda .75, altıncı soruda .84 olarak hesaplanmıştır. Uyum yüzdesinin %70 veya daha üstü olması kodlayıcılar arasındaki güvenilirliğin yeterli düzeyde olduğunu göstermiştir. Belirlenen temalara ilişkin kodlar ve bu kodların frekansları bulgular kısmında tablolar halinde verilmiştir. Ayrıca çalışmanın güvenilirliğini artırmak için görüşme formu aracılığıyla elde edilen verilerden doğrudan alıntılar yapılarak veri analizi deteklenmiştir. Doğrudan alıntı yapılırken her bir katılımcıya formu teslim etme sırası (K1, K2, K3...) ve cinsiyeti için (E, K) kodları verilmiştir. Örneğin birinci sırada formu teslim eden erkek öğretmen adayı için "K1, E" kodu kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde bulgulardan elde edilen tema ve kodlar ile bu kodların frekansları verilmiştir. Ayrıca her bir soru için katılımcıların verdikleri yanıtlardan doğrudan alıntı yapılmıştır. Birinci alt probleme ilişkin "Sosyal bilgiler öğretiminde arşiv belgesi kullanılmasının önemi/faydası neler olabilir?" sorunu sorulmuştur. Bu soruya ilişkin elde edilen bulguların tema ve kodları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Arşiv Belgelerinin Kullanılmasının Önemine İlişkin Bulgular

Tema	Ön Uygulama Kodlar	f	Son Uygulama Kodlar	f
İçerik	Tarihe ışık tutması	9	Dönemin siyasi, sosyal ekonomik, kültürel	16
	Geçmişle bağlantı kurmayı sağlaması	7	özelliklerini yansıtması	
			Dönemin bakış açısını yansıtması	12
			Tarihi kavramları içermesi	10
			Geçmişle bugünü kıyaslama imkanı vermesi	10
			Olayı değerlendirirken dönemin koşullarını görme imkanı vermesi	9
			İkinci elden kaynaklarla farkı göstermesi	2
Güvenirlilik	Kanıt kullanma imkanı vermesi	4	Doğru ve güvenilir bilgi vermesi	23
	Net ve sağlam bilgi vermesi	3	Birinci elden bilgi vermesi	11
		3	Nesnel bilgi vermesi	7
	Birinci elden bilgi vermesi	3	Bilgiyi kanıta dayandırma imkanı vermesi	6

Öğrenme	Kalıcı öğrenme sağlanması	5	Analiz ve değerlendirme yapma imkanı	12
	Detaylı öğrenme sağlanması	4	vermesi	8
	Bilgiye erişimde kolaylık sağlanması	4	Bilgi üretme imkânı vermesi	
	Derse dikkat çekmesi	4	Detaylı öğrenme sağlanması	6
	Başarı ve tutum geliştirmesi	3	Kalıcı öğrenme sağlanması	5
	Somut düşünmeyi sağlanması	2	Merak uyandırması	5
	Bilgi depolama imkanı vermesi	2	Ezbercilikten uzaklaştırması	4
		2	Başarı ve tutum geliştirmesi	4
		2	Öğrenmeyi kolaylaştırması	3

Tablo 2’den anlaşıldığı gibi araştırma öncesinde öğretmen adayları sosyal bilgiler öğretiminde bir ders materyali olarak arşiv belgelerinin kullanılmasının; tarihe ışık tutma, kanıt kullanma, geçmişle bağlantı kurma, sağlam bilgi verme gibi faydalarını belirtmişken araştırma sonrasında arşiv belgelerinin; dönemin siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel özelliklerini, bakış açısını yansıtmayı, olayları değerlendirirken dönemin koşullarını görme imkanı vermesi, bilginin kanıtla dayandırılması, analiz, ve değerlendirme yapma ve bilgi üretme imkanı vermesi gibi ifadeler ile görüşlerini çeşitlendirmişlerdir. Yapılan eğitim sonrasında öğretmen adayları arşiv belgelerinin sosyal bilgiler dersinde ilk elden kanıt olarak kullanılabilirliği ve derste kanıt kullanmanın getireceği faydaları ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Bu sonuç öğretmen adaylarının araştırma öncesinde arşiv belgelerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasına önemi-ne ilişkin yeterli düzeyde bilgilerinin ve deneyimlerinin olmadığını göstermektedir. Araştırma öncesince öğrenen adaylarının bu konuda görüşleri şöyledir;

“Gelecek ve şimdi geçmiş göz önünde bulundurularak incelendiği için geçmişimiz hakkında bilgi ediniriz. Tarihe ışık tutar (Ö9, K)”, “Osmanlı arşivlerinde bulunan bir nüfus sayımı kağıdı öğrencilerin dikkatini toplar ve somut düşünme becerisini geliştirir (Ö20, E)”, “Öğrencinin araştırmasını ve bilgiye kolay ulaşmasını sağlar (Ö28, E)”.

Araştırma sonrasında öğrenen adaylarının bu konuda **görüşleri** şu şekildedir;

“Arşiv belgesi olayın bizzat şahidi olduğu için güvenilir bir kaynaktır (K7, E)”, “Olayların arka planları hakkında bilgi edinmeyi sağlar. Öğrenciler bilinmeyen kavramları ezber yöntemiyle değil de olayın içinde öğrenir (K4, K)”, “Arşiv belgelerinde ayrıntılara yer verildiği için yaşanan bir olayı en ince ayrıntısına kadar öğrenme fırsatı tanınmış olur. Belgelerin dili Osmanlıca olduğundan dolayı öğrenciler bu yazı kültürü ile haşır neşir olur (K3, K)”, “Dönemi yaşayan kişinin bakış açısını anlamayı, eleştiri yapmayı sağlar (K2, K)”, “Belgelerden dönemin siyasi, sosyal olayları hakkında bilgi edinilir. Arşiv kaynakları araştırma eserlere göre daha kapsamlı ve daha objektiftir (K8, K)”, “Öğrencilerin gözünde tarihi yeniden canlandırır. Olayların daha iyi kavranmasını ve çabuk unutulmamasını sağlar (K30, E)”.

Araştırmamanın ikinci alt problemi için “Sosyal bilgiler öğretiminde arşiv belgesi kullanılmasının beceri geliştirmede etkisi nasıldır?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya ilişkin elde edilen bulguların tema ve kodları Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Arşiv Belgelerinin Beceri Geliştirmede Etkisine İlişkin Bulgular

Tema	Ön Uygulama Kodlar	f	Son Uygulama Kodlar	f
Bilişsel beceriler	Zaman ve kronoloji bilgisi	9	Araştırma-inceleme	16
	Araştırma	8	Kanıt kullanma	14
	Değişim ve sürekliliği algılama	8	Sorgulama	12
	Kanıt kullanma	6	Farklı kaynakları karşılaştırma	10
	Bilgi düzenleme	3	Objektif düşünme	9
	Mekânı algılama	2	Eleştirel düşünme	8
	İşbirliği	2	Anlama	8
	Karar verme	1	Bilimsel düşünme	8
	İletişim	1	Öğrenmeyi öğrenme	7
Tarihsel düşünme becerileri	Gözlem	1	Değişim ve sürekliliği algılama	4
			Düşünme becerileri	2
			Tarihsel analiz ve yorum	12
			Tarihsel empati	11
			Tarihsel kavrama	10
			Kronolojik düşünme	9
			Sorun analizi ve karar verme	7
			Tarihsel sorgulamaya dayalı araştırma	6
			Neden sonuç ilişkisi kurma	5
		Yorumlama	5	

Tablo 3 incelendiğinde öğretmen adaylarının uygulama öncesinde arşiv belgelerinin beceri eğitiminde etkisine ilişkin yeterli bilgilerinin olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim öğretmen adayları sadece sosyal bilgiler öğretim programında belirtilen becerileri yazmışlardır. Uygulama sonrasında ise kanıt kullanma ile öğrencilerde geliştirilebilecek özelliklerle birlikte tarihsel düşünme becerilerini de ifade etmişlerdir. Araştırma öncesinde öğrenen adaylarının bu konuda görüşleri aşağıda verilmiştir;

“Olguyu düşünmeden ayırma, önceki kuşakları anlama ve takdir etme (Ö10, K)”, “İlköğretimde bizzat arşive gidilip bakılırsa araştırma, iletişim ve gözlem becerileri kazandırılır (Ö15, E)”.

Araştırma sonrasında öğrenen adaylarının bu konuda görüşleri şu şekilde değişmiştir;

“Tarihsel kavrama becerilerinin gelişmesini sağlar. Öğrencilerin tarihsel metinleri yaşadığı dönemin şartlarına göre değerlendirmelerini ve o dönemin kavramlarını kullanmalarını sağlar (K16, K)”, “Öğrencilerin okuduğunu anlama, yorumlama, kavramlar arası bağ kurma ve sorgulama becerilerini geliştirir (K21, K)”, “Belgeler o dönemin düşüncesine göre yazıldığı için öğrenci dönemle ilgili empati becerisini geliştirir. Öğrenci dönemin gözüyle olaylara yaklaşabilir (K22, E)”, “Arşiv belgelerinin kullanılması öğrencilerin yorumlama, tartışma, bir olaya kanıt bulma ve sorgulama becerilerini geliştirirken kelime dağarcığını da artırır (K26, E)”, “Birincil ve ikincil kaynaklar arasında kıyaslama yapmayı sağlar. Yorumlama yeteneğini ve öğrencilerin kendi aralarında konu hakkında tartışma yapmalarını sağlar. Öğrencilere beyin fırtınası yapma imkânı sunar (K27, E)”, “Kaynakları tahlil etme, eleştirme, analiz etme, sınıflandırma, olaya objektif bakma ve tarihi belgeyi anlayabilme becerilerini geliştirir (K32, K)”, “Çeşitli tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesi yanında öğrencilerin bir sosyal bilimci gibi çalışmalarını ve bilgiye ulaşmalarını sağlar (K33, K)”.

Araştırmanın üçüncü alt problemi için “Sosyal bilgiler dersinde arşiv belgelerinin kullanılmasının değer kazandırmada etkisi nasıldır? sorusu sorulmuştur. Araştırmanın bu sorusuna ilişkin bulguların tema ve kodları Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Arşiv Belgelerinin Değer Kazandırmada Etkisine İlişkin Bulgular

Tema	Ön Uygulama Kodlar	f	Son Uygulama Kodlar	f
Evrinsel Değerler	Sorumluluk	5	Adalet	15
	Saygı	5	Bilimsellik	13
	Çalışkanlık	5	Saygı	9
	Duyarlılık	4	Sevgi	8
	Sevgi	2	Yardıms severlik	6
	Dürüstlük	1	Sorumluluk	5
	Dayanışma	1	Doğruluk	4
			Dürüstlük	3
			Sabır	3
			Hoşgörü	2
Ulusal Değerler	Vatanseverlik	2	Vatanseverlik	10
	Kültürel mirasa duyarlılık	2	Geçmişle gurur duyma	7
			Millî birlik	5
			Geleneklere bağlılık	4
			Atalara saygı	1

Tablo 4’e incelendiğinde öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde bilimsellik değerinin geliştirilmesini araştırma sonrasında belirttikleri görülmektedir. Bu durum

arşiv belgelerinin ilk elden kanıt olmaları ve öğrencilere birer sosyal bilimci gibi çalışma fırsatı vermesi bakımından önem arz etmektedir. Vatanseverlik, geçmişiyile gurur duyma, milli birlik, geleneklere bağlılık ve atalara saygı değerlerinin belirtilmiş olması da arşiv belgeleri ile yapılan öğretimin milli birlik ve bilinci geliştirmede etkili olduklarını göstermektedir. Araştırma öncesinde katılımcı görüşleri şu şekildedir;

“Arşiv belgesi kullanılması belgelere karşı duyarlılık ve saygı geliştirir (Ö27, K)”, “Öğrenci geçmişe ait belgelerin günümüz için önemini fark eder (Ö31, K)”.

Araştırma sonrası katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekilde değişim göstermiştir;

“Öğrenciler atalarının yaşadıklarını hayallerinde canlandırır (K1, E)”, “Öğrenciler atalarının kültürünü öğrenerek benimser. Onların değerlerine sahip çıkarlar. Böylece vatansever, sevgi ve saygı dolu bireyler olurlar (K6, E)”, “Öğrenciler arşiv belgeleri ile buluşup adeta tarihin kendisi ile buluşmuş gibi olabilirler. Bayrak, millet, vatan sevgisi gibi milli duyguları geliştir. Tarihe sahip çıkma, tarihi şahsiyetlere karşı önyargı ile yaklaşmamayı öğrenmiş olurlar (K7, E)”, “Öğrenciler kendini o dönemde yaşayan kişinin yerine koyarak onun hissettiklerini hisseder. Dönemin koşullarını iyi kavrar (K11, E).” “Sorumluluk değeri gelişerek öğrenci kendini bilir, nasıl davranılacağını, hangi amaçla ne yapması gerektiğini öğrenir (K31, K)”, “Geçmişten ders alınarak aynı hataları yapmayı önler (K30, E)”, “Öğrenci arşiv belgelerinde önceki yılların tarihini ve yaşantısını görerek o döneme ait olan değerleri fark eder. Günümüz ile bağlantı kurarak değişen değer yargılarını öğrenir. Geçmişin yorumlanmasında o günkü toplumun kurallarını göz önünde bulundurur (K16, K)”.

Araştırmanın dördüncü alt problemi için “Sosyal bilgiler dersinde arşiv belgesi kullanılmasının kavram kazandırmada etkisi nelerdir? sorusu sorulmuştur. Araştırmanın bu sorusuna ilişkin bulguların tema ve kodlar Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Arşiv Belgelerinin Kavram Geliştirmede Etkisine İlişkin Tema ve Kodlar

Tema	Ön Uygulama Kodlar	f	Son Uygulama Kodlar	f
Kavram öğrenme	Yeni kavramların öğrenilmesi	7	Kavramların güncel karşılığı ile	15
	Kavramların somutlaştırılması	6	kıyaslanması	
	Kavramların kolay öğrenilmesi	5	Kavramın olayın içinde öğrenilmesi	10
	Kavramların doğru öğrenilmesi	5	Kavramın olayın içinde öğrenilmesi	10
	Kavramların kalıcı öğrenilmesi	3	Yeni kavramların öğrenilmesi	9
			Konunun daha iyi öğrenilmesi	8
			Öğrencilerde merak uyandırması	8
			Öğrencileri araştırmaya yönlendirmesi	7
			Soyut kavramların kolay öğrenilmesi	5
			Dönemin kelime bilgisinin öğrenilmesi	4
Kavram yanurlusu/ Kargaşası			Kavramın kullanıldığı dönemine uygun anlaşılması	9
			Soyut kavramların zihinde tasarlanması	7

Tablo 5'e göre bulgular öğrencilerin arşiv belgelerinde geçen tarih kavramlarını gerçek olayların içerisinde, kavramın kullanıldığı dönemin düşüncesine ve anlamına uygun bir şekilde öğrenmelerini sağladığını göstermektedir. Araştırma öncesince katılımcıların bu konuda görüşleri **şöyledir;**

“Bilinmeyen kelimenin fazla olması kavram kazandırmayı kolaylaştırır (K3, K)”, “Dil, düşünce ve sosyal yaşam hakkında yeni kavramlar öğrenilir (K18, E)”, “Öğrenci uğraşarak kavram öğrendiği için etkili öğrenme gerçekleşir (K30, E)”, “Kavram öğretilmesi esnasında materyal olarak kullanılırsa kavramların etkili ve doğru kazanılmasına yardımcı olur (K33, K)”.

Araştırma sonrasında katılımcıların bu konuda görüşleri aşağıda verilmiştir;

“Arşiv belgelerinde bilinmeyen kavramlar öğrencilerde merak uyandırır. Araştırmaya heveslenir. Böylece kavram kazanma kolaylaşır (K23, E)”, “Öğrencilerin tarihsel kavramları öğrenmelerini ve günlük hayatta kullanmalarını sağlar. Öğrenciler kavramı bilimsel öğrenir (K34, K)”, “Öğrenciler o dönemde kullanılan kelime ve dil bilgisi hakkında fikir sahibi olur. Dönemin teknolojik, siyasal, sosyal ve ekonomik şartlarını kavrar (K14, K)”, “Kavramların tanımları ile ne işe yaradıkları, nasıl kullanıldıkları öğrenilir. Böylece öğrenci kavramları doğru anlar (K3, K)”, “Arşiv belgelerinin birinci elden kaynak olması kavramları doğru öğrenmeleri-

ni ve dönemin özelliklerine göre kullanmalarını sağlar. Bu sayede anakronizm yapma ihtimali ortadan kalkar. Öğrenciler o döneme ait olmayan kelimeleri o dönemin olaylarını anlatmak için kullanmazlar (K15, E)", "Dönemin kavramlarını öğrenerek dönemin etnik yapısı, dili ve kültürünü doğru öğrenirler. Kelime hazineleri genişir ve dönemin olaylarını daha iyi anlarlar (K17, E)".

Araştırmanın beşinci alt problemi için "Arşiv belgelerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasında nelere dikkat edilmelidir? sorusu sorulmuştur. Bu soruya ilişkin elde edilen bulguların tema ve kodları Tablo 6' te sunulmuştur.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Dersinde Arşiv Belgesi Kullanılmasında Dikkat Edilecek Hususlara Yönelik Bulgular

Tema	Ön Uygulama kodlar	f	Son Uygulama kodlar	f
Kazanım	Belgenin konuya uygun seçilmesi	5	Belgenin konuyla/kazanımla ilgili olması	25
	Doğru kaynak kullanılması	1	Konunun farklı belgelerle karşılaştırılması	12
Belge	Belgenin önceden incelenmesi	1	Belgenin dilinin sadeleştirilmesi	17
	Belgeden ders materyali geliştirilmesi	1	Belge içerisinden gerekli kısmın alınması	8
	Belgelerin yıpratılmaması	1	Metnin anlaşılır olması	7
	Belge hakkında bilgi verilmesi	1	Metnin dikkat ve ilgi çekici olması	5
	Öğretmenin anlaşılması zor kavramları açıklaması	1	Belgenin konuyu açıklayabilecek bilgiler içermesi	4
	Belgelerin kronolojik sıralanması	1		
Öğrenci	Öğrenci seviyesine uygun hale getirilmesi	3	Öğrenci özelliklerine uygun olması (Yaş, zeka)	11
	Öğrencilerin ilgisini çekmesi	1	Öğrencilerin ilgisini çekmesi	8
	İzinlerin alınması	1	Öğrencilerin belgelerden bilgi üretmesine fırsat verilmesi	7
	Belgeye ulaşmanın öğretilmesi	1	Belgenin öğrencilerin anlayabileceği içeriğe sahip olması	6
	Öğrencinin dikkatinin çekilmesi		Öğrencilere anlayabilecekleri kadar belge sunulması	5

Tablo 6' e göre sosyal bilgiler dersinde arşiv belgelerinin kullanılmasında dikkat edilecek noktalar konusunda araştırma öncesinde öğretmen adaylarının yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıkları söylenebilir. Çünkü arşiv belgelerinin ders materyali haline getirilmesinde dikkat edilmesi gereken; belgelerin konuya ve kazanımlara uy-

gun özellikte olması, konuyla ilişkili farklı belgelerin kullanılması, belgelerin dilinin sadeleştirilmesi, belgelerini konuyla ilgili kısımların alınması, öğrenci özelliklerinin dikkate alınması noktaları genellikle araştırma sonrası belirtilen ifadelerdir. Araştırma öncesinde öğretmen adaylarının bu konuya ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur;

“Öğrencilerin ilgisini çekecek seyahatname verilebilir (K3, K)”, “Öğrencilere önce ön bilgi verilmeli, ardından değerlendirme soruları ile öğrencide merak uyandırılmalıdır (K7, E)”, “Özellikle tarih konularında öğrencileri o konu ile ilgili arşive götürüp öğrencilerin aklında konunun şekillenmesi sağlanmalı. Sözlü anlatım öğrenciyi dersten koparır. Bu şekilde öğrenci heyecanlanarak derse adapte olur (K13, E)”, “Öğrencilere internet yoluyla arşiv belgelerine nasıl ulaşılabileceği öğretebilir. Özellikle arşiv belgelerinin önemi çok iyi anlatılmalıdır ki diğer nesillere aktarılabilsin ve iyi bir şekilde korunabilsin (K21, K)”.

Araştırma sonrasında öğretmen adaylarının bu konuya ilişkin görüşleri ise şu şekildedir;

“Arşiv belgeleri öğrenciye ve konuya uygunluğuna dikkat etmeliyiz. Özellikle dil açısından ağır bir dile sahipse olabildiğince sadeleştirilmesi gerekir. Belge çok uzunsa özeti çıkarılmalıdır (K3, K)”, “Dönem hakkında birinci elden kaynak olmasına dikkat etmeliyiz. Kanıtlarda düzenleme yapılmalı, konu ile alakası olmayan bilgiler çıkarılmalıdır (K8, K)”, “Belgenin içeriğinin konu ile örtüşmesi gerekmektedir (K9, K)”, Kazanıma uygun arşiv belgesi seçmeli. Öğrencinin yaşına, ilgisine, düzeyine uygun olmalı. Konuyu açıklayabilecek bilgiler içermeli. Belgenin dili günümüz Türkçesine çevrilmeli. Mümkünse konuyla ilgili birçok kanıt bir arada kullanılmalı (K29, K)”, “İkinci elden kaynaklara göre güvenilirliği daha çok olsa da nesnel bilgi edinmek amacıyla öğrenciler tarafından karşılaştırılıp taraflı bilginin ayırt edilmesi sağlanmalıdır (K14, K)”.

Araştırmanın altıncı alt problemi için “Sosyal bilgiler dersinde arşiv belgesi kullanılmasına ilişkin önerileriniz nelerdir? Sorusu sorulmuştur. Bu soruya ilişkin bulgular-
dan elde edilen tema ve kodlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Arşiv Belgelerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılmasına İlişkin Öneriler

Tema	Son Uygulama kodlar	f
Öğretmen	Arşiv belgelerini ders materyali olarak kullanma eğitimi alması	25
	Öğrencilere kanıt değerlendirmeyi öğretmesi	19
	Derste sıkça kullanması	10
	Osmanlı Türkçesi öğrenmesi	8
	Arşiv belgelerine erişimlerinin kolaylaştırılması	8
Öğrenci	Araştırmaya teşvik edilmesi	9
	Arşive götürülmesi	8
	Arşiv bilgisi verilmesi	6
Materyal	Ders kitabında yer verilmesi	11
	Günümüz Türkçesine çevrilmesi	10
	Dijital erişimin kolaylaştırılması	6
	Konularına göre sınıflandırılması	4

Tablo 7'ye göre bulgular, öğretmen adaylarının arşiv belgelerinin ders materyali olarak kullanılmasında hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin eğitim almaları gerektiğini düşündüklerini göstermektedir. Öğretmen adayları, öğretmenlere arşiv belgelerinden ders materyali üretme ve Osmanlı Türkçesi, öğrencilere ise araştırma, ve arşiv eğitiminin verilmesini önermektedir. Ayrıca arşiv belgelerinden ders materyali geliştirilmesi ve arşiv belgelerinin ders kitaplarına yansıtılmasını belirtmişlerdir. Katılımcıların bu konuya ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıda verilmiştir;

“Derste araştırma yapılmalı, öğrenciye araştırma yöntemi öğretilmelidir (K1, E)”, “Küçük yaşlarda devletlerin sosyal, kültürel, toplumsal, ekonomik ve idari yapılarını sadece ders kitaplarından öğrenmek kalıcı olmaz. Öğrenciler gerçek belgelerle araştırmaya teşvik edilmelidir (K3, K)”, “Sınıf ortamında akıllı tahtalarla arşiv belgelerinin saklandığı ve bulunduğu ortamın fotoğraflarının gösterilmesi gerekir. Öğrencilerin bizzat arşiv belgelerinin bulunduğu yere götürülerek inceleme ve gözlem yapmalarına olanak sağlanmalıdır (K30, E)”, “Öncelikle belirlenen konu ile ilgili seçilen arşiv belgelerinin dili ağırsa günümüz Türkçesine çevrilmesi bilinmeyen kelimelerin sınıfta öğrencilere açıklanması, belgenin yorumlanmasında öğrencilere sorular sorarak onların beyin fırtınası yapmalarını sağlamalıyız. Belge gösterilerek derse dikkat çekilebilir (K29, K)”, “Öğrencilerin belgelerde yer alan bilgileri şu anki yaşamımızla kıyaslamaları sağlanmalıdır. Sen olsaydın ve o dönemde yaşasaydın ne yapardın? sorusu öğrenciye yöneltilebilir (K27, E)”, “Arşiv belgelerinden ilişkili içerikler uygun dile çevrilerek ve sadeleştirilerek ders kitaplarına yerleştirilebilir (K13, E)”, “Belgeler derste kullanılmadan önce öğretmen tarafından incelenmeli, sadeleştirilip anlaşılır hale getirilmelidir (K14, K)”, “Sosyal bilgiler öğretiminde arşiv belgesi kullanımını daha yaygın hale getirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü kendi tarihimiz hakkında en doğru bilgilere bu belgeler sayesinde ulaşabiliriz.

Nasil ki bilim insanlarının kanıtları deney sonuçları ise biz sosyal bilimcilerin kanıtları da belgelerdir (K21, K)” şeklindedir.

Sonuç

Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretiminde arşiv belgesi kullanımı etkinliğine katılan öğretmen adaylarının deneyimlerinin onların öğrenmelerini nasıl etkilediği ve sürece yönelik deneyimlerinin ortaya koyulması amaçlanmıştır. Araştırmada sosyal bilgiler öğretiminde arşiv belgesi kullanılmasının faydalarına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri; içerik, güvenilirlik ve öğrenme olmak üzere üç tema içerisinde toplanmıştır.

İçerik teması altında uygulama öncesinde; tarihe ışık tutması, geçmişle bağlantı kurmayı sağlaması ifadeleri kullanılmışken araştırma sonrasında; dönemin siyasi, sosyal ve kültürel özellikleri ile dönemin bakış açısını yansıtmaması, tarihi kavramları içermesi, olayı değerlendirirken dönemin koşullarını görme imkanı vermesi şeklinde açıklanmıştır. Güvenirlik teması altında; araştırma öncesinde, kanıt kullanma, net ve sağlam bilgi verme, birinci elden bilgi verme araştırma sonrasında; doğru ve güvenilir bilgi vermesi, birinci elden bilgi vermesi, nesnel bilgi vermesi ve bilginin kanıtla dayandırılması imkanı vermesi şeklindedir. Öğrenme teması açısından; detaylı ve kalıcı öğrenme sağlaması, dikkat çekmesi, başarı ve tutumu geliştirmesi araştırma öncesinde ve sonrasında kullanılan cümlelerdir. Ancak uygulama öncesi bilgi depolama, bilgiye kolay erişme imkanı vermesi ifadeleri öğretmen merkezli eğitimi anımsatmaktadır. Araştırma sonrasında arşiv belgelerinin; bilgi üretme imkanı vermesi, ezbercilikten uzaklaştırması, analiz ve değerlendirme imkanı vermesi ifadeleri de sosyal bilgiler dersinde kanıt kullanmanın faydalarına işaret etmektedir. Bu sonuçlar araştırmalarda sosyal bilgiler dersinde kanıt kullanmanın öğrencilere bilginin ilk elden güvenilir bilgi sağladığı, dönemin siyasi, sosyal, ekonomik ve düşünce yapısına uygun olarak analiz, değerlendirme ve bilgi üretme imkanı verdiği sonuçlarını desteklemektedir. Bir kısım araştırmalarda sosyal bilgiler dersinde kanıt kullanmanın öğrencileri ezbercilikten uzaklaştırdığı, öğrencilerin akademik başarı ve derse karşı tutumlarının olumlu yönde artırdığı, öğrenmeyi kolaylaştırdığı ve kalıcı öğrenme sağladığı belirtilmektedir (Balkaya (2002; Işık, 2008; Doğan, 2008a; Acar 2013; Çırdacı, 2015).

Arşiv belgelerinin sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin hangi becerilerini geliştirebileceğine yönelik bulgular bilişsel beceriler ve tarihsel düşünme becerileri olarak iki tema altında toplanmıştır. Araştırma öncesinde zaman ve kronoloji bilgisi, araştırma, değişim ve sürekliliği algılama, kanıt kullanma becerileri belirtilmişken araştırma sonrasında bu beceriler ile bunlardan farklı olarak sorgulama, farklı kaynakları karşılaştırma, objektif düşünme, eleştirel düşünme, bilimsel düşünme, anlama, öğrenmeyi öğrenme becerileri ifade edilmiştir. Bununla birlikte araştırma öncesi herhangi bir tarihsel düşünme becerisi belirtilmemişken araştırma sonrasında tarihsel analiz ve yorum, tarihsel empati, tarihsel kavrama, sorun analizi ve karar verme, sorgulamaya

dayalı araştırma, neden sonuç ilişkisi kurma gibi tarihsel düşünme becerileri ve buna yakın ifadelerin kullanılmış olması uygulanan çalışmanın sosyal bilgiler dersinin becerilerinin yanında tarihsel düşünme becerilerinin de kazandırılabileceğine işaret etmektedir. Farklı araştırmalarda tarih ve sosyal bilgiler derslerinde kanıt kullanmanın öğrencilerde geliştirilebileceği becerilere ilişkin bulgular bu araştırmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir (Wineburg, 1991; Stahl, Hynd, Britton, McNish ve Bosquet, 1996; Lee ve Ashby, 2000; Balkaya, 2002; De La paz, 2005; Lee, 2005; Özbaş, 2010; Alabaş, 2007; Altıkulaç ve Gökçaya, 2014).

Değerlerin öğretiminde arşiv belgelerinin etkililiği noktasında bulgular evrensel değerler ve ulusal değerler olmak üzere iki tema altında verilmiştir. Evrensel değerler teması açısından arşiv belgeleri ile araştırma öncesi ve sonrasında sorumluluk, saygı, sevgi değerleri belirtilmiştir. Araştırma sonrasında en çok adalet değeri ifade edilmiştir. Ulusal değerler açısından ise vatanseverlik, kültürel mirasa duyarlılık değerleri araştırma öncesinde belirtilmişken araştırma sonrasında ise vatanseverlik, bilimsellik, geçmişle gurur duyma, milli birlik, geleneklere bağlılık değerleri açıklanmıştır. Burada araştırma sonrasında özellikle bilimsellik değerinin belirtilmiş olması arşiv belgelerinin kanıt olarak kullanılmasının öğrencilerde bilimsel düşüncüyü geliştireceğini göstermektedir.

Kavram öğretimi ile ilişkili veriler kavram öğrenme, kavram yanlışlığı/kargaşası şeklinde iki tema içerisinde verilmiştir. Araştırma öncesi kavram öğrenmeye ilişkin veriler yeni kavram öğrenilmesi, kavramların somutlaştırılması, kavramların kolay, doğru ve kalıcı öğrenilmesi şeklinde iken araştırma sonrasında kavramların güncel karşılığı ile kıyaslanması, kavramın olay içerisinde anlamlı öğrenilmesi, yeni kavram öğrenilmesi, konunun daha iyi öğrenilmesi, merak uyandırması, araştırmaya yönlendirmesi, soyut kavramların kolay öğrenilmesi şeklinde çeşitlenmiştir. Kavram yanlışlığı/kargaşası teması içerisinde araştırma öncesinde herhangi bir bulgu yer almazken araştırma sonrasında kavramların kullanıldığı döneme uygun anlaşılması ve soyut kavramların zihinde tasarlanması ifadeleri arşiv belgelerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının öğrencilerin kavram yanlışlığı veya kavram kargaşası yaşamalarını önleyeceğini göstermektedir. Araştırma bulguları sosyal bilgiler dersinde kanıt kullanmanın öğrencilerin bilgi, kavram, beceri ve değer kazanmaları üzerinde etkilerinin araştırıldığı çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir (Doğan, 2007; Kabapınar, 2014; Tangülü ve Çıdacı, 2016, Sağlam ve Bilgiç, 2018).

Sosyal bilgiler dersinde arşiv belgelerinin kullanılmasında dikkat edilmesi gereken noktalara ilişkin görüşler; kazanım, belge, öğrenci temalarında incelenmiştir. Araştırma öncesinde çok az öğretmen adayları belgenin konuya uygun seçilmesi, belgenin önceden incelenmesi, öğrenci seviyesine uygun hale getirilmesi bilgisini vermiştir. Araştırma sonrasında ise arşiv belgesinin; konuyla/kazanımla ilgili olması, konuyu açıklayacak özellikte olması gerektiği ifade edilmiştir. Ders materyali haline getirilmesinde arşiv belgelerinin; dilinin öğrencilerin anlayacağı şekilde sade ve anlaşılır hale

getirilmesi, belgeden konu ile ilişkili kısımların alınması, belgenin öğrencilerin yaş ve zeka özelliklerine uygun olanlarının seçilmesi ve öğrencilerin belgelerden bilgi üretmelerine fırsat verilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Araştırma bulguları Safran (2006) ve Drake ve Brown'un (2013) belirttiği belgelerin bir öğretim materyali haline getirilmesinde dikkat edilecek noktalarla benzerlik göstermektedir.

Arşiv belgelerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılmasına ilişkin öğretmen adaylarının araştırma öncesi herhangi bir önerileri yokken araştırma sonrasında öğretmen, öğrenci ve ders materyaline yönelik öneri getirmişlerdir. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde arşiv belgesi kullanılması eğitimi almaları, öğrencilere kanıt değerlendirmeyi öğretmeleri, arşiv belgelerini derste sıkça kullanmaları, Osmanlı Türkçesi öğrenmeleri, arşiv belgelerine erişimlerinin kolaylaştırılmasını önermişlerdir. Öğrencilerin ise araştırmaya teşvik edilmesi, arşive götürülmesi, arşiv bilgisi öğretilmesi önerilerini belirtmişlerdir. Arşiv belgelerinden ders materyali olarak kullanılması konusunda arşiv belgelerine ders kitaplarında yer verilmesi, belgelerin günümüz Türkçesine çevrilmesi, belgelere dijital erişimin kolaylaştırılması ve belgelerin konularına göre sınıflandırılması önerilerini getirmişlerdir. Araştırma bulguları ışığında arşiv belgelerinin sosyal bilgiler dersinde bir ders materyali olarak kullanılması ile öğrencilerin olayı veya olguyu incelenen dönemin siyasi, sosyal ekonomik, kültürel özelliklerini ve dönemin bakış açılarını da anlayarak gerçekçi bir şekilde öğrenilebilecekleri belirtilebilir.

Arşiv belgelerinin sosyal bilgiler dersinde öğretim materyali olarak kullanılması ile öğrencilere ilk elden sağlam, doğru ve güvenilir bilgi elde etme fırsatı verilebilir. Bu sayede öğrenciler olayları değerlendirirken dönemin şartlarını dikkate alarak, bilgiyi kanıtla dayandırarak ve bir sosyal bilimci gibi araştırarak bilgi üretebilir. Nitekim Wineburg (2004) ve VanSledright ve Limon (2006) çalışmalarında benzer bulguları belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin derse ilgilerinin artacağı, ezberden ve hazıra konmadan uzaklaşacakları; konuları daha iyi ve kalıcı öğrenecekleri, başarılarını da artıracakları söylenebilir.

Öneriler

Araştırma bulguları ışığında aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

- ✓ Eğitim fakültelerinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik sosyal bilgiler dersinde arşiv belgelerinin kullanılmasına ilişkin eğitimler geliştirilebilir.
- ✓ Sosyal bilgiler öğretim programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında arşiv belgelerinin kullanıldığı etkinliklere yer verilebilir.
- ✓ Sosyal bilgiler dersi konularına uygun arşiv belgesi örnekleri Eğitim Bilişim Ağı (EBA) sistemine yüklenebilir.
- ✓ Çalışma yapraklarının tasarlanması ve uygulanması ile ilişkili görüşlerini incelemek için öğretmen adayları, öğretmenler ve öğrenciler ile yeni araştırmalar gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- ACAR, H. (2013). *Ortaöğretim coğrafya kitaplarında kanıt kullanma becerisinin incelenmesi ve öğreniminin akademik başarısına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- AKBABA, B. (2005). Tarih öğretiminde fotoğraf kullanımı. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 185-197.
- ALABAŞ, R. (2007). İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde kanıt temelli öğrenme modeli: Bir eylem araştırması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- ALTIKULAÇ, A. ve Gökkaya, A. K. (2014). Tarih öğretiminde hatıratların kullanımının tarihsel empati becerisine etkisi. *Turkish Studies*, 9 (1), 21-35. DOI: 10.7827/TurkishStudies.6504.
- ATA, B. (2002). Tarih derslerinde dokümanlarla öğretim yaklaşımı, *Türk Yurdu*, (175), 80-86.
- BALCI, A. (2013). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Akademi.
- BALKAYA, A. (2002). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde tarihsel kanıtların etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- BİNARK, İ. (1994). *Türk arşivlerinin kısa tarihçesi ve devlet arşivleri genel müdürlüğünün faaliyetleri*. İstanbul: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.
- BOZKURT, F. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde kanıt temelli öğrenme uygulamaları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12 (24), 334-353. doi: 10.29329/mjer.2018.147.18.
- CARR, E. H. (2002). *Tarih Nedir?*. 2. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- CHRISTENSEN, L., B., Johnson, R., B. ve Turner, L. A. (2015). Araştırma yöntemleri desen ve analiz. (Çev. Edt: Ahmet Aypay), Ankara: Anı Yayıncılık.
- COOPER, H. (1995). *History in the early years*, London, UK: Routledge Falmer.
- ÇİDACI, T. (2015). *Sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde birinci elden kaynakların kullanımı (7. sınıf örneği) (Kanıt temelli öğrenme)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- DAVIES, P. (1999). What is evidence-based education education? *British Journal Of Educational Studies*, 47 (2), 108-121.
- DE LA PAZ, S. (2005). Effects of historical reasoning instruction and writing strategy mastery in culturally and academically diverse middle school classrooms. *Journal of Educational Psychology*, 97 (2), 139-156.
- DİLEK, D. ve Yapıcı, G. (2008). Tarih öğretmen adaylarının kaynaklarla çalışmada karşılaştıkları güçlükler ve romantik tarih anlayışı: sınav kâğıtları üzerine bir analiz. M. Safran ve D. Dilek (Ed.). *21. Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi içinde* (330-344), İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- DOĞAN, N. (2008a). *İlköğretim 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde tarihsel kanıt kullanımının etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Arşiv Belgelerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılmasına İlişkin Öğretmen Adayı Görüşleri

- DOĞAN, Y. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel yazılı kanıtların kullanımı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- DOĞAN, Y. (2008b). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel yazılı kanıt kullanımının öğrencilerin akademik başarısına etkisi. *Türkiye Sosyal araştırmalar Dergisi*, 12 (2), 171-186.
- DÖNMEZ, C. ve Altıkulaç, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ortaokul Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi konularının öğretiminde tarihsel kaynakların kullanımına yönelik görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22 (3), 923-942.
- FINES, J. (1994). Evidence: the basis of the disiplin. (Ed. H. Bourdillon). *Teaching history* (122-125), London: Routledge.
- GÖMLEKSİZ, M. N., ve Cüro, E. (2011). Sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Sayı: 8 (1), 95-134.
- GÜVENBAŞ, M. (2013). *Tarih öğretiminde arşiv belgeleriyle hazırlanan internet destekli öğretim materyaline ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- IŞIK, H. (2008). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde kanıt temelli öğrenme modeli: bir eylem araştırması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- IŞIK, H. (2011). Ortaöğretim tarih derslerinde birinci ve ikinci el kaynaklar ile etkinlik temelli ders işlemenin öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerine etkisi. *Turkish Studies*, 6 (1), 1323-1337.
- KABAPINAR, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- KAYA, R. ve Güven, A. (2012). İlköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler derslerinde tarih konularının işlenişi ve tarihin değeri ile ilgili görüşleri. *Turkish Studies*, 7 (2), 675-691.
- KESKİN, İ. (2013). Yapılandırmacı öğretim bakımından arşiv kaynaklarının önemi. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (5), 1-29.
- KICIR, K. (2007). *Sosyal bilgiler dersinde 7. sınıf öğrencilerinin tarih öğrenme beceri düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- KÜTÜKOĞLU, M. (1994). *Osmanlı belgelerinin dili (diplomatik)*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- KYLONEN, P. C. (2012). Measurement of 21st century skills within the common core state standards. *Invitational Research Symposium on Technology Enhanced Assessments*, Princeton, NJ; Educational Testing Services, 7-8.
- LEE, P. (2005). Putting principles into practice: Understanding history In S. Donovan ve J. Bransford (Eds.), *How students learn: History in the classroom*. Washington D.C.: National Academic Press.
- LEE, P., ve Ashby, R. (2000). Progression in historical understanding among students ages 7-14. In P. N. Stearns, P. Seixas, ve S. Wineburg (Eds.), *Knowing, teaching, and learning history: National and international perspectives içinde* (199-222). New York: New York University Press.

- LEE, P., ve Shemilt, D. (2003). A scaffold not a cage: Progression and progression models in history. *Teaching History*, 113 (1), 13-23.
- LEVESQUE, S. (2008). *Thinking historically: Educating students in the 21st century*. Kanada: Toronto Universty Press.
- MERRIAM, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev. Turan, S.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- MILES, M. B. ve Huberman, A. M. (2016). *Nitel veri analizi*. 2. Baskı. Akbaba Altun, S. ve Ersoy, A. (Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI [MEB]. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Yayınları.
- NATIONAL Council for the Social Studies [NCSS]. (2020). College, Career, and Civic Life (C3) Framework for Social Studies State Standards: Guidance for Enhancing the Rigor of K-12 Civics, Economics, Geography, and History. 19.02.2020 Erişim adresi <https://www.socialstudies.org/c3>.
- ONWUEGBUZIE, A. J. ve Collins, K. M. T. (2007). A typology of mixed methods sampling designs in social science research. *The Qualitative Report*, 12 (2), 281-316.
- ÖZBAŞ, B. Ç. (2010). *12-14 yaş grubu öğrencilerinin tarihsel düşünme gelişimi ve tarihsel kanıt kullanımı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- SAFRAN, M. ve Köksal, H. (1998). Tarih öğretiminde yazılı kanıtların kullanılması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 18 (1), 71-86.
- SAĞLAM, H. İ. ve Bilgiç, S. (2018). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde kanıt temelli öğrenmenin etkililiğine ilişkin öğrenci görüşlerin incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 8 (2), 60-71.
- SEIXAS, P. (1994a). Confronting the moral frames of popular film: Young people respond to historical revisionism. *American Journal of Education*, 102 (3), 261-285.
- SEIXAS, P. (1994b). Students' understanding of historical significance. *Theory and research in social education*, 22 (3), 281-304.
- SEIXAS, P. (1996). Conceptualizing the growth of historical understanding. In D. Olson ve Torrance (Eds.), *The handbook of education and human development* (765-783). Cambridge, MA: Blackwell.
- SEYHAN A. (2018). Tarih öğretiminde arşiv belgesi kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisi. International Congresses on Education, Edugarden Org. Kongre ve Yay. San. Ve Tic. Ltd. Şti. İstanbul, (701-707).
- SEYHAN, A. (2017). Lise öğrencilerinin tarih kavramlarını öğrenme güçlükleri ve kavram öğretimine ilişkin görüşleri (Of ilçesi örneği). *Turkish Studies*, 12 (18), 523-544.
- STAHL, S., Hynd, C., Britton, B., McNish, M., ve Bosquet, D. (1996). What happens when students read multiple source documents in history? *Reading Research Quarterly*, 31, 430-456.

- ŞAHİN, Y. (2012). 19.yy Büyükçekmece:sinin temettuat defterlerine göre sosyo-ekonomik durumu. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- ŞAHİN, Y. (2012). 19.yy Büyükçekmece:sinin temettuat defterlerine göre sosyo-ekonomik durumu. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- TANGÜLÜ, Z. ve Çıdacı, T. (2016). Sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde birinci elden kaynakların kullanımı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (11), 253-273.
- TRILLING, B. ve Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times*. Francisco: Jossey-Bass.
- TÜRK DİL KURUMU (2018). Güncel Türkçe sözlük. 12.07.2018. Erişim adresi: www.tdk.gov.tr.
- VANSLEDRIGHT, B. A. (2000). Can ten-year-olds learn to investigate history as historians do?. Organization of American Historians. Erişim Adresi: <http://www.oah.org/pubs/2000aug/vasledright.html>.
- VANSLEDRIGHT, B.A. ve Limon, M. (2006). Learning and teaching in social studies: Cognitive research on history and geography. In P. Alexander & P. Winne (eds). *The Handbook of Educational Psychology*. (2nd ed.) (545-570). Mahweh, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- WINEBURG, S. (1991). Historical problem solving: A study of the cognitive processes used in the evaluation of documentary and pictorial evidence. *Journal of Educational Psychology*, 83 (1), 73-87.
- WINEBURG, S. (2004). Crazy for history. *Journal of American History*, 90 (4), 1401-1414.
- YILDIRIM, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.